

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1394.2024-1.9>

УДК 616.31:(377+378)(477.83)(091)

В.М. Зубачик, доктор медичних наук, професор, завідувач, кафедра терапевтичної стоматології, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, вул. Пекарська 69, м. Львів, Україна, індекс 79010, zubachykv@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ У ЛЬВОВІ

Мета дослідження – представити еволюцію стоматологічної медичної освіти на Галичині, історію створення та організацію медичної школи – Медичного колегіуму, особливості підготовки лікарських кадрів у цей період.

Методи дослідження. Використано бібліографічний метод вивчення бібліотечних каталогів; джерела з історії медицини, педагогіки; хронологічний метод, що дозволив проаналізувати особливості становлення і розвитку медичної освіти у різні історичні періоди.

Наукова новизна. Медицина пройшла тривалий час становлення фахового надання медичної допомоги. Сімейні засоби лікування і зцілення передавалися нащадкам, арсенал їх постійно зростав, допоки не з'явилися перші школи організованого професійного навчання. Вони систематизували набуті знання, формували напрями наукових і освітніх програм. На реформування навчального процесу значною мірою впливали історичні події та видатні постаті, загальний розвиток науки та ставлення держави до медичної галузі. Це було підґрунтям до встановлення історичних етапів у формуванні вищої медичної освіти. Витоки набуття знань зі стоматології у Львові сягають кінця XVIII ст. зі створенням першої медичної школи. Підготовка кваліфікованих лікарів засвідчила важливість формування освітніх центрів із подальшим їх удосконаленням.

Висновки. Створення наукових, освітніх центрів підготовки висококваліфікованих фахівців сприяє прогресу медичної галузі, підвищує рівень надання стоматологічної допомоги.

Ключові слова: розвиток медичної освіти, навчальні заклади, західноукраїнські землі, медичні фахівці.

V.M. Zubachyk, Doctor of Medical Sciences, Professor, Head, Department of Therapeutic Dentistry, Danylo Halytsky Lviv National Medical University, 69 Pekarska str, Lviv, Ukraine, postal code 79010, zubachykv@gmail.com

FORMATION AND ESTABLISHMENT OF DENTAL SCHOOL IN LVIV

Purpose of the study – to present the evolution of dental medical education in Galicia, the history of the creation and organization of the medical school – the Medical Collegium, the peculiarity of the training of medical personnel during this period of time.

Research methods. The bibliographic method of studying library catalogs was used; sources from the history of medicine, pedagogy; chronological method, which allowed to analyze the peculiarities of formation and development of medical education in different historical periods.

Scientific novelty. Medicine was going through a long period of developing professional medical care. Family means of treatment and healing were passed down to descendants, their arsenal was constantly growing, until the first schools of organized professional training appeared. They systematized the acquired knowledge, formed the directions of scientific and educational programs. Reforming the educational process was largely influenced by historical events and outstanding figures, the general development of science, and the state's attitude to the medical field. This was the basis for establishing historical stages in the formation of higher medical education. The origins of the acquisition of knowledge about dentistry in Lviv date back to the end of the 18th century with the establishment of the first medical school. The training of qualified doctors proved the importance of the formation of educational centers with their further improvement.

Conclusions. The creation of scientific and educational centers for the training of highly qualified specialists contributes to the progress of the medical field and increases the level of dental care.

Key words: development of medical education, educational institutions, western Ukrainian lands, medical specialists.

Становлення стоматологічної школи у Львові пройшло низку історичних етапів: від Collegium medicum (1773–1785 рр.) до формування університетської медичної освіти. Підготовка студентів залежала від загального розвитку освіти, наукової думки, державного підходу до потреб у спеціалістах і проводилась при різних навчальних закладах: як предмет зуболікування та дентистики при медичному факультеті Львівського університету імені Франца Йосифа (1828–1872 рр.), курс одонтостоматології при медичному факультеті Львівського університету (1894–1913 рр.), кафедра стоматології при медичному факультеті Львівського державного медичного інституту (1913 р.), на стоматологічному факультеті Львівського державного медичного інституту (1958 р.), а на сьогодні – у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького. Започатковується видання нарисів з історії розвитку стоматології у Галичині, етапів її фахового становлення як окремої галузі медицини, видатним постатям, які вклали свою вагому лепту у цей визначальний час.

COLLEGIUM MEDICUM

Розвиток стоматологічної науки в Галичині сягає витоків народної, храмової і привілейованої медицини панівного та заможного патриціату. У середньовічному Львові у 1256–1356 роках поряд із поширеним народним зуболікуванням знахарями і волхвами медична допомога у разі хвороб зубів і порожнини рота надавалась також монахами-цілителями, придворними медиками, хірургами, аптекарями і цеховими фахівцями – цирульниками, повитухами. Уже в ці часи вирізняються фахівці-умільці з видалення зубів – зубоволоки. Львів був містом, у якому тісно перепліталися та нашаровувалися, завдяки географічному розташуванню, різні культури та релігії, швидко надходили новини з Європи, що сприяло вдосконаленню традиційних, характерних для Русі, методів лікування. Відбувалося

збагачення досвідом зуболікування з різних країн.

Зі становленням Львова як міста виникають і перші медичні заклади у вигляді притулків для хворих при монастирях – аналогах давньогрецьких асклепійонів. З наданням Магдебурзького права наприкінці XIV ст. у Львові виникає цех цирульників як перше фахове об'єднання медиків Львова. Кожний з них вносив свою лепту у тогочасне зуболікування, дентіатрію, дентистику, яку виділив в окрему галузь з 1728 року французький хірург П'єр Фошар. Його згадують як батька наукової стоматології, що написав перший двотомний підручник «Хірургічна дентистика» й добився університетського контролю за освітою і сертифікацією дентистів.

Уперше Львів запросив на постійну роботу лікаря з університетським дипломом у першій половині XV ст. Згодом тут практикують родовиті львів'яни з європейськими дипломами. Натомість відомі земляки-медики стають професорами сусідніх вищих навчальних закладів: Юрій Котермак з Дрогобича та Ян Урсин зі Львова – Краківського університету, львів'янин Еразм Сикст – Замойської Академії та інші. Однак нарощування монопольних прав інших університетів на вищу медичну освіту в Галичині, війни та лихоліття блокували діяльність медичного факультету у Львові. Лише у 1759–1764 роках тут поновлено дозвіл на присвоєння академічних титулів.

З 1772 року Галичина входить до складу Австрійської імперії і просвітницька монархія започатковує відродження медичної освіти та науки. Перша школа «Медична колегія» для хірургів-практиків була відкрита у Львові у 1773 році. Загальної хірургії навчалися за книжкою Людвіга Перини «Наука цирульництва» польською мовою, в якій описано ліки проти зубного болю, методи консервативного лікування каріозних дефектів «почорнілих зубів», інструментарій та методики для видалення «болючих» зубів, шинування зламів щелеп. Автор описав також деякі хвороби

порожнини рота, зокрема «афти» та «рак» язика, давав поради з гігієни рота, протезування штучними зубами, вирізьбленими зі слонової кістки.

Стоматологічна освіта у Львові бере свої витоки з кінця XVIII ст., коли у «Медичній колегії» розпочалося її викладання слухачам дисципліни «Анатомія та фізіологія зубів і порожнини рота», а першими стоматологічними посібниками, які потрапили до Львова у цей період, були: підручник австрійського дентиста Якоба Пленка (Австрія) «Наука про хвороби зубів і ясен» німецькою мовою і його переклад у 1797 році на польську, а також «Наука хірургії» Якова Шимкевича з Вільно. Колегіум був першим на західноукраїнських землях медичним закладом і одним з найстаріших медичних навчальних закладів Європи. Навчання в ньому було безкоштовним, а спудеї перебували на повному утриманні землевласників, які скеровували їх на навчання. Відтоді всі практикуючі медики Галичини вже підлягали обов'язковій державній кваліфікаційній атестації при медичній колегії.

Одним із засновників академічної стоматологічної науки був професор медицини **Андрей Крупинський**, який на чолі групи із п'яти осіб, що одержала назву медичного колегіуму, у 1773 році скерований із Відня до Львова для налагодження медичної служби та освіти, реформування медичного обслуговування населення в Галичині за австрійським зразком. 12-річна робота медичного колегіуму завершилася приєднанням до відродженого медичного факультету, створеного разом з теологічним, юридичним та філософським, відповідно до виданого у жовтні 1784 року імператором Австрії Йосифом II Патенту про заснування у Львові університету. 16 листопада 1784 року студентам медицини була прочитана перша інавгураційна лекція. Саме з цього дня йде відлік історії Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. Упродовж 1784–85 академічного року Львівський медичний колегіум та медичний факультет

університету функціонували окремо, двоє його членів Я. Костинський та Ф. Вальц стали професорами.

На той час підготовчою базою факультету служили хірургічна та акушерська школи, навчальною – бібліотека, анатомічний музей, ботанічний сад з плантацією лікарських рослин. Клінічною – загальна лікарня (1783 р.) на вул. Чернігівська 7; гарнізонний шпиталь (1784 р.) на вул. Личаківській; монастир Святого Лазаря на вул. Коперніка (з 1634 р.) та інші.

Давній Єзуїтський колегіум, що розташовувався на колишній площі Трибунальській (нині середня школа № 62 на площі Яворського), у якому у 1773 році розпочав роботу Collegium medicum. Фото XX сторіччя

Відділи Collegium medicum знаходились також і на теренах притулку Лазаря на вул. Коперніка. Фото початку XX сторіччя

КРУПІНСЬКИЙ АНДРЕЙ
(Krupiński Andreas)

Професор анатомії.

Перший протомедик Галичини.

Керівник Львівського медичного колегіуму
(1773–1783)

Народився 11.11.1744 року у м. Беляни, Польща. Закінчив медичний факультет Віденського університету у 1772 році. Андрей Крупинський – ректор “Collegium Medicum”, учень лейб-медика імператриці професора Герарда ван Стівена. За час перебування у Львові А. Крупинський зібрав унікальну бібліотеку праць видатних науковців із медицини, природничих наук, що становила основу бібліотеки медичного факультету. Він добре володів німецькою, англійською, італійською, французькою мовами, а також знав латинську та грецьку.

У 1772 році А. Крупинський захистив дисертацію «Про гарячку» і став доктором медицини. Імператриця Марія Терезія декретом від 22 грудня 1772 року призначила Андрея Крупинського професором та крайовим протомедиком (головним лікарем) Галичини. За свій короткий вік А. Крупинський залишив після себе чимало цінних трактатів і досліджень, які охоплюють широке коло питань медицини: анатомію, фізіологію, патологію, акушерство,

терапію. Він також досліджував властивості мінеральних вод курорту Шкло. У Львові впродовж 1774–1779 років видано польською мовою 5-томний підручник загальним обсягом 2170 с., що містив відомості з анатомії людського тіла, описи різних хвороб, способи їх лікування, багато рецептів. Наприклад, у томі «Остеологія» на 176 сторінках описує будову зубо-щелепної системи, її розвиток у плода, механізми та послідовність прорізування молочних та постійних зубів. Наводить детальний опис будови зуба, механізми виникнення болю, нерви та судини нижньої та верхньої щелеп. Окрім цього, видав посібник «Анатомічні таблиці».

Опрацьовував план відкриття медичних і фармацевтичних училищ у районних центрах Галичини – містах Броди, Заліщики, Сколе, Самбір.

Помер А. Крупинський 27.04.1783 року у 38 років і похований у м. Львові.

Основні праці проф. Андрея Крупинського.

1. Krupiński A. Theses inaugurales medicae. Wien, 1772.

2. Krupiński A. Tractatus primus de febribus acutis generatium acceptis continens fundamenta ad omnes acutarum febrium species facilius intelligendas brevioraque stylo pertractanda necessaria. Leopoli, 1774.

2. Krupiński A. Nauka o ciele ludzkim: T. 1. Osteologia; T. 2. Splanchnologia; T. 3. Nauka o naczyniach; T. 4. Nauka o myszkach i sciagnach; T. 5. Opisanie chorób powszechnych, ich leczenia i osobliwszych uwag. Lwów, 1774–7.

3. Krupiński A. Wiadomość o rościekach w powszechności a w szczególności o wodzie mineralnej kozińskiej. Poczajów, 1782.

З кінця XVIII століття у Львові замість цехів цирульників та корпорацій почали діяти фахові товариства, в т.ч. аптекарів, науковців, а також виникає фахове товариство хірургів-практиків. Власне, члени цього товариства вважались провідними фахівцями хірургії зубів і порожнини рота, з числа яких виходили перші поєднані в одній особі доктори хірургії і дентистики.

Література:

1. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 2002. 752 с.
2. Кметь В. Єзуїтський колегіум та початки університету у Львові. Львів. 1997. 140 с.
3. Кухта С. (редактор). Нариси історії медицини. Львів : Кварт. 2007. 244 с.
4. Ступницький Р.М., Магльований А.В., Гриновець В.С., Кухта В.С. Стоматологічному факультетові у Львові – 50 років. Львів. 2008. 220 с.
5. Мазур І.П., Павленко О.В., Скрипник І.Л. (редактори). Українська наукова стоматологічна школа: історичні нариси. Кропивницький : Поліум; 2020. 224 с.
6. Franciszek J. Uniwersytet lwowski. Lwów, 1912. 88 с.

References:

1. Zashkilniak, L.O., & Krykun, M.H. (2002). Istoriiia Polshchi: vid naidavnishykh chasiv do nashykh dnev [History of Poland: from the earliest times to the present day]. Lvivskiyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka – Ivan Franko Lviv National University, 752. [in Ukrainian].
2. Kmet, V. (1997). Yezuitskyi kolehium ta pochatky universytetu u Lvovi. [Jesuit collegium and the beginnings of the university in Lviv]. Lviv, 140. [in Ukrainian].
3. Kukhta, S. (2007). Narysy istorii medytsyny [Essays on the history of medicine]. Lviv: Kwart, 244 [in Ukrainian].
4. Stupnytskyi, R.M., Mahlovanyi, A.V., Hrynovets, V.S., & Kukhta, V.S. (2008). Stomatolohichnomu fakultetovi u Lvovi – 50 rokiv [50 years of the Faculty of Dentistry in Lviv]. Lviv: Kwart, 115–116 [in Ukrainian].
5. Mazur, I.P., Pavlenko, O.V., & Skrypnyk, I.L. (2020). Ukrainska naukova stomatolohichna shkola: istorychni narysy [Ukrainian scientific dental school: historical essays]. Kropyvnytskyi: Polium, 224 [in Ukrainian].
6. Franciszek, J. (1912). Uniwersytet lwowski [Lviv University]. Lviv, 88 [in Polish].